

J. Bösendorfer:

## Antuna Josipa Turkovića

### „Zeca priponizna tužba“

Turkovići su stara i ugledna obitelj u gornjem Osijeku. Bili su čestiti obrtnici i cehovski majstori (abadžije i gumbari), koji su porodili brojnu djecu, valjano ju odgojili te sretno pooženili (poudavali).

Otac našega Antuna Josipa zvao se *Mato* i bio po zanatu gumbar (nodularius), mati mu se zvala *Ana*. Oboje su bili ljudi dugoga vijeka. Otac umro 11. I. 1803. u 79. godini, mati 27. I. 1799. u 70. godini. Imao je dvije sestre: starija *Eva* udala se za županijskog suca Benjamina pl. Hojcsi u Šikloš, mlađa *Klara* posla za županijskog suca Martina pl. Bernatha u Našice. Stric njegov *Stjepan* bio je revizor »culturae serici« u u Osijeku, stričević *Martin* vršio službu spahijskog oficijala u Valpovu, dok mu jedna sestrična bila udata za solarskog činovnika Vukovića, druga za spahijskog oficijala Ivana pl. Takácsa u Nagy Hársányu.

*Antun Josip* rodio se u gornjem Osijeku 6. VIII. 1758. Tu je polazio i pučku (1771.—73.) i gramatikalnu (1773.—77.) školu. Humaniora je svršio u Pečuhu (1777.—80.), a filozofiju i teologiju u centralnom sjemeništu u Budimu (1780.—83.). Radi velike oskudice na svjetovnom svećenstvu on je odmah 1784. poslije svršenih studija kao vikar i suplent poslan u gornji Osijek, gdje je 1786. postao administrator, a 1789. prvi svjetovni župnik u gornjem Osijeku i filijalama Retfala i Kravice. Retfalom su po dekretu pečujskog biskupa Klima od 1769. upravljali osječki kapucini, dok je Kravice pridruženo osječkoj župi 1782.

Do dolaska Turkovićeve sjedili su na osječkim župama isusovci. Dokinuće isusovačkog reda (1773.) zateklo je Josipa Fischera (1770.—95.) kao župnika u tvrđi, Jakoba Jelenića (1768.—95.) kao administratora u donjoj, i Martina Lukića (1768.—83.) u gornjoj varoši. Kako su sva trojica prešla u svjetovne svećenike, biskup Matija Krtica imenovao je 1779. Fischera tvrđavskim župnikom i vicearhiđakonom, a Jelenića i Lukića župnicima u gornjoj i donjoj varoši.

Najprije se upraznila gornjovaroška župa, kada je Lukić 1783. pošao u mirovinu (+ 3. IX. 1792.). Sada je na njegovo mjesto došlo »gornjovaroško dite« *Antun Josip Turković* (1784.—97.). Kada je 9. III. 1795. u visokoj starosti umro Fischer, preložen je na njegovo mjesto donjovaroški župnik Jelenić (1795.—97.). Ali kako je i ovaj poslije nepune dvije godine umro (8. V. 1797.), došao je kao župnik gornjovarošanin Turković (1798.—1806.), koga je biskup imenovao i vicearhiđakonom osječkim. Upraznjene župe u gornjoj i donjoj varoši predao je biskup u administraciju dvojici osječkih kapucina: *Paškalu Kelčiću* (donja varoš) i *Adolfu Krasniku* (gornja varoš).

Tim časom nesta isusovaca sa osječkih župa, a držao se jedino Kristijan Monsperger, koji je kao umirovljenik pomagao u duhovnoj pastvi i Fischeru i Jeleniću i Turkoviću sve do svoje smrti (23. II. 1803.). Taj je Monsperger jedan od fundatora osječkog sirotišta i zemaljske bolnice (Hutler-Kolhofer-Monsperger).

O župnikovanju Turkovićevom dosta smo dobro obaviješteni, jer je on, kako je došao na tvrđavsku župu, vodio svoj dnevnik (diarium) gotovo do pred samu svoju smrt. Umro je 16. III. 1806. u 48. godini, a pokopan u kripti stare gornjovaroške crkve sv. Petra i Pavla. Njegov smo diarij izdali štampom u »Starinama« jug. akademije knjiga 35. p. 239—294.

Turković se bavio i literarnim radom te spada u kolo slavonskih pisaca prije Preporoda. Godine 1795. izdao je Život sv. Eustahija s naukom krstjanskim vire svete apoštolske katoličanske crkve u sličnoričje složeno.

Godine 1795. — Život sv. Eustahija potlam primitoga krštenja.

„ 1796. — Pozdravljenje po prigodi ulazenja u Pečujmlogopoštovanih Braća od milosrđa.

„ 1798. — Pridavak knjigi od života sv. Eustahije s naukom krstjanskim sličnoričjom složenoj.

„ 1798. — Appendix ad opus continens vitam s Eustachii Martyris cum doctrina christiana romano-catholica idiomate illyrico rythmice reductum.

Sva su ova djela poznata i gosp. Matiću (Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda, Zagreb 1945.).

Godine 1939. nabavio je Državni muzej u Osijeku vlastoručni rukopis Turkovićeve humorističke pjesme »Zeca priponizna tužba, spjevana 1802.« (mali oktav). Za pjesmu se do sada nije znalo, iako je u kraćem i nedotjeranom obliku bila otštampana u Filipovićevom kalendaru. Pjesma je slaba. Da je upoznadu literarni historici, donosimo je niže u modernizovanom prepisu.

ZECA  
PRIPONIZNA TUXBA  
VECH SADA DRUGI PUT  
U  
SLICSNORICSJE SLOXENA I IZPIVANA  
PO  
ANTONU JOSIPU TURKOVICSU  
OSSIECSKOMU PAROCHU I VICEARCHIDIAKONU  
GOD. 1802. 15. FEBR. U OSSIKU  
NA  
ZABAVU JEZIKA SLAVONSKOGA.

In pagina interna:

Benedicite omnes bestiae et pecora Domino, laudate et superexaltate eum in saecula. David c. 3, O. 81.

Blagosivajte živine

I pitome i divine

Gospodina sveh slavite

Uvik uzvellicsavajte.

Interpone tuis interdum gaudia curis. Cato.

Uvlike u brigi bitti

Morobi csovik luditi,

Dai kadshto brigi veselja,

Tako mudri Kato velja.

## Pjesma glasi:

1. S puškom iduć na livade  
Vidi zeca, gdi ustade,  
Stepe uši pak pogleda  
Oko sebe sve razgleda,
2. Obraz s suzami obliva  
Tužnim glasom on zapiwa:  
»Nesritan sam od postanka  
Do današnjeg bilog danka!
3. Udil kako se poležem,  
Jurve od stra taki derčem  
Bojeći se svakoga,  
Jao mene nevoljnoga!
4. Kako sam se bo polego,  
Već me život tverdi stego.  
Brez kuće u šumi bivam,  
Sam se hranim, sam hodivam.
5. Po šumi se krijem, bižim, —  
Svud sigurnost moju tražim,  
Al sigurnost nać ne mogu,  
Zato imam tugu mlogu.
6. Stvoren jesam za slobodna.  
Kako se poležem odmah:  
Ko plemenit smijem terkat  
Ovamo tamo proterkat.
7. Što spaija jest? Ne znadem  
Nit sam dužan što da dadem!  
Kmet bo njegov nisam ružan  
Nit pod njima živim tužan!
8. On zato i zabranjuje  
Na me da ne navaljuje  
Od naravi slobodnoga  
Žita, ploda paurskoga.
9. I ja živim valja kako  
Plemenitom svakom tako,  
U nikoga ja ne diram,  
Svakim želim biti miran.
10. A što hasnu svakolika,  
Kad je na me uvik vika,  
Slobodnomu mir ne daju  
Smert mi od svud napijaju.
11. Prem ne činim nikom škode,  
Pak stvorenja sva me zlobe:  
Kurjak, lija, jastrebtica,  
Orlušina, ljudi, dica.
12. I pauri i gospoda  
Rad mene svog troše hoda,  
Siromasi i bogati  
Ne dadu mi mirno stati.
13. Neka samo priko puta  
Preterčim, nu motri suda?  
Za nesrićne derže sebe,  
Jer u koli nejma mene?
14. (Tuj ćuti, što tamo šušti?  
Lovac nije l' tam u gušti?  
Ili zar moj trag pas traži?  
Nije, vitar lisje draži.)
16. Jur uplašen tako stojim  
Da se već i miša bojim;  
Šušne l' grana taki terčim  
I sam neznam kud poterčim.
16. Da što znadem činit drugo,  
O velika moja tugo,  
Nego bižat i bojati,  
Svakome se uklanjati!
17. Za hervanje stvorit nisam  
Niti boj bit spodoban sam,  
Jerbo slab i mazan stojim  
I zato se svakog bojim.
18. Oružja baš nikakvoga,  
Jao mene nevoljnoga,  
Meni data ja ne imam,  
Zato plašen tužan bivam.
19. Nit u repu, ko lav ima,  
U uđima nit drugima  
Jakost kakvu ja osićam,  
Ušima što samo micam.
20. Oh kuda me strah odnese  
Čak do repa me donese;  
Od glave bi začet moro  
Govorit, al luđim skoro.
21. Jarčeva se glava peče,  
Glavu moju nitko ne će;  
Ona skupo se prodaje,  
Al za moju svi ne mare.
22. Kad me za čast pripravljaју,  
Glavu moju odsicaju;  
Prasetovu razno peku,  
Da dobiju kožu perhku.
23. Ni moj mozak nitko ne će,  
Praseta se mozak oće,  
I jede se pečen tako,  
Da se persti ližu slatko.
24. Pravo glava mi velika,  
Al pameti ni od lika,  
Mudrost, pamet je kod lije,  
Zato se i sa mnom smije.

25. Š njom sudarit se ne smijem,  
Jer i njoj ja ne virujem,  
Zaside zna višto metat  
Lija mene i uvrebat.
26. Aspiš jeste mala zmija  
Očma truje i ubija.  
Ja, istina, oči imam,  
Al se š njima branit ne znam.
27. Rogovima se ponose,  
Koje za oružje nose:  
Jelen, bika, koza, krava —  
Ja nji nemam, teška kvara!
28. I oni se rogom brane  
Dajuć drugim ljute rane,  
Imaju se s čim hervati  
Od sebe zlo odbijati.
29. Ja imam uši velike  
Al baš vridne nisu dike,  
Jer su slabe i ne hasnu  
Za čud moju branit častnu.
30. Sam elefant nosom pije  
I s gubicom kermak rije:  
Moj nos plosnat i lip dosta,  
Al po njemu ja ne osta!
31. S kljunom jastreb kud udari  
Ondi bolnu ranu spravi,  
Mojim nosom kad udarim,  
Al ga mekog tad i ranim.
32. Zube kurjak iskesuje  
Kad strah u klog utiruje,  
Pas i mačka zubma grizu,  
Kad se suprot kome dižu.
33. Ja imam al zube tanke,  
Jezgre izgrist kader jesam  
Iz koštice jedva slatke,  
Š njima plašit vridan nisam.
34. S rukami se majmun rani  
I s noktima mačka brani,  
Orlušina jak s pandžama,  
Al kod mene toga nejma!
35. Junačkima se ponosi  
Persi, koja sokol nosi  
Strili s kojima po zraku  
Berzo pticu i po jaku.
36. Persa moja jesu slaba  
I kašljucam kako baba,  
Nisam vridan vojevati  
Ni š njima se sudariti.
37. Krokodil piva i plače,  
Dok ufati što da žvače —  
A ja u gusle, u bubanj  
Udaram za sperdnju tužan.
38. Smert zadaju konji svima  
Koje zgodu kopitima.  
S nogama se i ja hitim,  
Al ni miša ne uhitim.
39. Al kakav mi i jeste rep,  
Spušcat bio ili napet,  
Kuštrav, kurtast i lip dosta,  
Al ni grešliku ne košta.
40. Dlaka moja jeste fina  
Navlastito kad je zima,  
Skupo se onda prodaje  
I uprav to mi smert zadaje.
41. Zato kad me manastiru  
Daje ko za lemozinu,  
Meso daje blagovati,  
Ali kožu da povrati.
42. Koja se raspinje kruto  
I prodaje se vrlo skupo,  
Višeput za dva krivaka,  
Al i to moj život čvaka.
43. To pervo se ja poštivam  
Gospodske glave pokrivam;  
Ko šešira finog nosi  
Dlakom mojom se ponosi.
44. Al što hasni slava svaka  
Mene zeca siromaka,  
Kad me zato ubijaju  
Ko heržuca proganjaju?
45. I ja ubit ne osićam  
(E, dok sam živ, da sam  
srićan!)  
Mertav za slavu ne marim  
Tužan dlakom još smert  
mamim.
46. Mislio bi tu je sverha,  
Al me boli preko verha,  
Kad premislim stranu drugu,  
Dobivam još veću tugu.
47. Jer dok i sad plačem ovde  
Nitko žalit me ne dojde,  
Već ako me kogod zgleda,  
Puć će puška, nije sperdnja.
48. Puć će puška napunita  
Za me jurve naminuta,  
Oće tužnog mene ubit  
Ja ću papke tad izpružit.

49. Da bi u meni što bilo,  
Ne bi se ni začudio!  
Al sam mršav, same kosti  
Što bi mene jeli gosti?
50. Još da nejmam berzu nogu  
Da uteći katkad mogu,  
Al i to mi ne pomaže,  
Nego katkad još odmaže,
51. Ter natrčem baš na lovca,  
Koji željno na me puca,  
Puška pukne, padnem zemlji —  
On se tome razveseli.
52. Berzo k meni psi poterče  
Strah mi zadati, tugu vekču,  
Mertvog me u torbu stavlja  
Govoreći: »Ovaj valja!«
53. Lovac samnom se ponosi,  
Kada me u torbi nosi,  
Veselo se kući vraća,  
Gdi dobivam većeg plaća,
54. Jer doma me il višaju  
Kako jednog pustaiju,  
Ili sa mnom milost prose  
Il me na pijacu nose,
55. Na pijacu me kupuju  
Nepravicu sa mnom kuju,  
Kad me kome za mit nose  
Nepravicu da isprose.
56. Gospodinu kada dojdem,  
Obisitog veće najdem  
Od zečjega društva moga  
Tamo na mit jur datoga.
57. Tako mene opet šalju  
Na pijacu da prodaju;  
Traži, dojde, kupi drugi —  
Natrag nosi me u tugi.
58. Tako dva tripud jednomu  
Jao zecu nevoljnomu  
Kupujem se, za mit dajem  
A od viška se prodajem.
59. I vrimenta u tom nejma,  
Vrućina bila ili zima,  
A u zimi navlastito,  
Kad mi tilo sve smerznuto!
60. Da bi kogod za pravicu  
Gledo, bilo bi i zecu  
Bolje, al pravica nije  
Siroma zec za to gine.
61. Ej da bi pravice bilo,  
Zecu bi se slađe snilo,  
Bar bi miran o poklada  
Bio, da pravica vlada.
62. O poklada, kad svi ljudi  
Vesele se kano ludi  
Najviše se ja ubijam  
U brizi, u strahu bivam.
63. Svaki sa mnom gospodari,  
Nitko zato baš ne mari,  
Koji me samo uhiti  
Sa mnom on svoj astal kiti.
64. Pa kakva je to pravica?  
Velika za me krivica!  
Suci, fiškali sudite,  
Tužnog zeca obranite!
65. Ali mertvog i ti mene  
Rado vidu jur kod sebe,  
Zato za plač moj ne mare,  
Još procesom mene mame.
66. Purgeri, zecu, vojnici  
Smilujte se, redovnici,  
O bar da se ti potfate,  
Al i oni me rad late.
67. Premda sam Bog zabranjuje,  
Pak me svaki rad blaguje,  
Niti ko za Pismo mari,  
Rad mene se i zakon kvari!
68. Pomoći od nikud tako  
Kako ne bi tužan plako?  
Ah jur vidim svakojako  
Ja propado, naopako!
69. Najpotlam me kuvač prima  
I u ruke nož uzima,  
Pak me sruč do gologa,  
Da me stid je od svakoga.
70. Glavu, noge mi odsiće,  
Nedrago u ajnpac meće,  
Ljuto sirće i mertvoga  
Da me grize nevoljnoga.
71. Opet odtud me izvadi,  
Da se tilo mi pomladi  
Vedom čistom pere mene,  
Al što čini tad od mene?!
72. Leđa moja iglom bodca  
I kiti me kano norca  
Prišivajuć na komada  
Ko maškari o poklada.

73. *Ispeče l' me tač slaninom,  
 Uzme me ne rukom linom,  
 Ter na ražanj tužna meče  
 Kod vatre me ljuto peče,*

74. *I kad mu se vidi vrime,  
 Tad me s ražnja doli skine  
 Pak me šalje on k astalu,  
 Ja bi reko, ko za šalu,*

75. *Al tu mene sveg porizu,  
 Što je bolje, to izjidu,  
 Kostu dadu psom izgristi,  
 Da bi htelo njim prisisti!*